

2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programının Sosyal Beceriler Bağlamında İncelenmesi*

Ash Gündoğan**

Makale Geliş Tarihi:04/05/2017

Makale Kabul Tarihi:07/06/2017

Öz

Bu araştırmanın amacı İlkokul Hayat Bilgisi Öğretim Programında sosyal becerilerin yerinin; öğretim programlarının amaçları, vizyonu, kazanımlar ile öğretim programını oluşturan unsurlardan beceri ve değerler açısından incelenmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırmada 2015 İlkokul 1.2.3. sınıflar Hayat Bilgisi Öğretim Programları incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, programda yer alan 14 amaçtan 7'sinin (%50); 22 beceriden 12'sinin (%54) ve 20 değerden 14'ünün (%70) doğrudan ya da dolaylı olarak sosyal beceriler ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Yine, programın kazanımlarında sosyal becerilere yönelik yapılan analiz sonucunda sosyal beceri içerikli kazanımların tüm kazanımlara oranı %37 olarak bulunmuş ve programda sosyal beceri içeriğine %30 oranla en fazla yer verilen sınıf düzeyinin 2. sınıf olduğu görülmüştür. Programın genelinin sosyal beceriler kapsamında ilk kazandırılacak beceriler, duygulara yönelik beceriler, grupla bir işi yapma ve yürütme becerileri ile plan yapma ve problem çözme becerilerini kapsadığı; saldırgan davranışlar ve stres durumuyla başa çıkmaya yönelik becerilere yer verilmediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, hayat bilgisi, sosyal beceri.

The Analysis of 2015 Life Science Program in Terms of Social Skills

Abstract

The aim of this study is to analyze the place of social skills in Primary School Life Science Program; to analyze targets, visions, and gains of these programs in respect to skills and values covered. The study applies document analysis as a qualitative research method. Life Science Programs for 1st, 2nd and 3rd grades are analyzed in this frame. In the research, it is obtained that 7 out of 14 objectives of Life Science Programme is related to the social skills. When the skills and values as the elements that make up the program are analyzed, it is observed that 12 out of 22 skills (54%) and 14 out of 20 values (70%) are directly or indirectly related to social skills. In the program, it is determined that the proportion of the gains related to social skills to overall gains is 37 %, and it is observed that the grade which allows the highest frequency of social skills content is the second grade with a proportion of 30%. Instead of focusing on the social skills in Life Science Programs, a holistic view in terms of objectives, vision, gains, and values and skills as the building blocks of the program makes it plausible to say that whereas all elements are included in the use and development of social skills, the skills pertaining to negative situations such as conflict, aggression and stress management are lacking.

Keywords: Primary, life science, social skill.

* Bu çalışma 26.Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Uşak, Türkiye,
asli.gundogan@usak.edu.tr

Giriş

21. yüzyılda, bilim ve teknolojik gelişmeler ışığında, bireylerin farklı donanımlara sahip olmaları beklenmektedir. Gereksinim duyulan birey özelliklerinden kimileri üst düzey düşünme, girişimcilik, yaratıcılık, iletişim ve işbirliği, üretkenlik, liderlik, sorumluluk, yeniliklere açık olma, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanma, sosyal beceriler olarak açıklanabilir. Bu özelliklerden olan sosyal becerilerin, diğer özellikler üzerinde önemli etkisinin olduğunu söylemek olanaklıdır. Çünkü bireylerin sosyal ilişkileri ne kadar kuvvetliyse o kadar girişimci, yenilikçi, üretken olurlar ve içinde buldukları topluma uyumları bu doğrultuda kolaylaşır. Sosyal beceriler, sosyal ilişkilerin başlamasına, devam etmesine ve yaşanan sorunların çözümünde kolaylık sağlanmasına olanak veren sözel ya da sözel olmayan davranışlardan oluşmaktadır (Gülay & Akman, 2009). Alanyazında sosyal becerilerin kavramsallaştırılmasına yönelik pek çok tanım yapılmıştır. Bu tanımların çeşitliliği, sosyal becerinin yetenek, davranış, dil, algı, tutum, değer verme gibi kişisel özellikleri içermesinden kaynaklanmaktadır (Merrell & Gimpel, 1998)

Cartledge & Milburn, (1986) sosyal becerileri, bireyin diğer bireylerle, olumlu yanıtlar almaya ve olumsuz yanıtlardan kaçınmaya olanak verecek biçimde etkileşimi sağlayan, kabul edilebilir öğrenilmiş davranışlar olarak tanımlamışlardır. Benzer biçimde Warger & Rutherford (1996)'a göre sosyal beceriler, sosyal ortamlarda olumlu sonuçlar doğuran spesifik, tanımlanabilir, soyut, öğrenilmiş davranışlardır. Yüksel (2004)'e göre sosyal beceriler, kişiler arası ilişkilerde sosyal bilgiyi alma, çözümlenme ve uygun tepkilerde bulunma, amaca yönelik ve sosyal bağlama göre değişen; gerek gözlenebilen gerekse gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal bileşenleri içeren; öğrenilebilir davranışlardan oluşmaktadır. Başka bir tanıma göre sosyal beceriler, geniş disiplinleri temsil eden akademisyenler tarafından önemli görülen, diğerleriyle olan tatmin edici etkileşimler ve iletişim kurma becerileridir (Nezlek, 2001). Sosyal beceri bireylerin, etkileşimde bulunarak, hem kendisinin hem de diğerlerinin duygu, düşünce ve davranışlarını anlama ve bu anlayışa uygun davranışlar sergileme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Çubukçu & Gültekin, 2006). Alanyazındaki tanımların ortak noktalarını belirleyen Michelson, Sugar, Wood & Kazdin (1983), sosyal beceri tanımlarının aşağıda sıralanan yedi bileşenden oluştuğunu belirtmiştir (aktaran Merrell & Gimpel, 1998):

- ✓ Öncelikle öğrenme süreci sırasında edinilir (özellikle sosyal öğrenme, gözlem, model olma, tekrar ve geri bildirim)
- ✓ Spesifik ve belirgin olan, sözel ve sözel olmayan davranışları içerir.
- ✓ Etkili ve uygun başlangıçlar ile yanıtları içerir.
- ✓ Sosyal destekten en iyi biçimde yararlanmayı sağlar (örneğin sosyal çevreden alınan faydalı yanıtlar)
- ✓ Doğal yollarla gerçekleşir ve etkili, uygun yanıtları içerir.

- ✓ Sosyal performans, gerçekleştiği ortamdan ve ortamdaki bireylerin tutumlarından etkilenir. Bireyin sosyal performansını etkileyen bu faktörler arasında yaş, cinsiyet ve statü gibi faktörler sayılabilir.
- ✓ Sosyal performanstaki eksiklik ve abartıya kaçma durumu, olaya müdahale edilerek belirlenebilir.

Gresham (1986) ise, alanyazından hareketle, sosyal becerilere yönelik yapılan tanımları üç genel boyutta açıklamıştır. Bunlar; akran kabulü, davranışsal ve sosyal geçerlik tanımlarıdır.

- ✓ Akran kabulü tanımı: Bu tanıma göre, içinde buldukları topluluk tarafından kabul gören bireylerin, sosyal becerilere sahip oldukları söylenebilmektedir.
- ✓ Davranışsal tanım: Bu yaklaşım sosyal becerileri, bireyin sosyal davranışından kaynaklanan cezalandırılma olasılığını en aza indiren belirgin yanıtlar veya durumlar içeren beceriler olarak tanımlamaktadır.
- ✓ Sosyal geçerlik tanımı: Bu tanıma göre ise sosyal beceriler, öğrenciler için belirgin bir duruma/olaya yönelik olarak önemli sosyal çıktılar sağlayan davranışlar olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal becerilere yönelik yapılan bu üç tanımlamanın önemli ölçüde sosyal yeterlilikle ilgili olduğu belirtilmiştir (Gresham, 1986; Warger & Rutherford, 1996). Genel olarak sosyal beceriler, sosyal yeterliliğin bir parçası olarak görülmektedir (Warger & Rutherford, 1996). Sosyal yeterlilik, bireyin içinde bulunduğu sosyal çevresine uyum sağlama, başarılı olma, kendini geliştirme yeteneğiyle açıklanan bir kavramdır (Stump, Ratliff, Wu, & Hawley, 2009). Başka bir ifadeyle birey, yaşamında sosyal becerileri ne kadar iyi kullanabiliyorsa, sosyal bakımdan o kadar yeterlidir denilebilir (Boisjoli & Matson, 2009). Dolayısıyla sosyal yeterlilik, bireylerin sosyal becerilerinin farkında olması, onları kullanması ve geliştirmesiyle doğru orantılıdır.

Görüldüğü gibi araştırmacılar tarafından yapılan tanımlarda sosyal becerilerin bilişsel ve duyuşsal boyutuna vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda sosyal becerileri kimileri olumlu pekiştireçler, sözel ve sözel olmayan davranışlar, gözlenerek öğrenilen beceriler olarak açıklamış; kimileri sosyal becerilerin tatmin edici sonuçları içermesi ve etkili iletişimi sağlaması gerektiğinden söz etmişlerdir. Sosyal beceriler, en genel anlamıyla, bireylerin etkili iletişim kurmak için işe koştuğu beceriler olarak tanımlanabilir.

Warger & Rutherford (1996), sosyal becerileri sınıftaki önemli beceriler ve kişiler arası beceriler olarak iki başlıkta incelemişlerdir. Dinleme, yönergeleri takip etme, materyal paylaşma, soru sorma, Hayır yanıtını kabul etme gibi beceriler sınıftaki becerileri; arkadaşlık kurma, saldırgan durumlarla başa çıkma, başkalarının duygularını anlama, çatışma çözme, kaygı ve korkuyla başa çıkma gibi beceriler ise

kişiler arası becerileri oluşturmaktadır. “Yardım etme, yardım ya da bilgi isteme, teşekkür etme, özür dileme, bir konuda konuşma başlatabilme, sorulan sorulara yanıt verme, kurallara uyma, sırasını bekleme, işbirliği yapma, eleştiri kabul etme, yaptığı işe ilişkin geri bildirim isteme, kendini tanıtmaya gibi daha birçoğunu sayamadığımız sosyal beceriler; bireyin topluma uyumunu, toplumla bütünleşmesini, yaşlıları ve diğerleriyle etkileşimini ve iletişimini sağlamaktadır” (Çifci & Sucuoğlu, 2010). Dolayısıyla bireyin içinde bulunduğu topluma uyum sağlaması, diğer bireylerle olan ilişkilerinde sosyal becerileri kullanmasıyla olanaklı olmaktadır. Çocukların kendilerine güvenen, kendini etkili biçimde ifade edebilen ve kişilerarası ilişkilerde başarılı bireyler olarak yetişmeleri, ev ve okuldaki yetişkinlerin tepkileriyle doğru orantılıdır (Akkök, 1996). Onların sosyal davranışlarının temel dayanakları, aileleri ve öğretmenlerinden oluşan yetişkinlerdir (Cartledge & Milburn, 1986). Bilindiği gibi çocukların ailelerinden sonra sosyalleştikleri yer, okuldur. Okul, öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal gereksinimlerine karşılık veren bir kurumdur. Bunun yanında öğrencide sosyal becerilerin gelişmesi, içinde bulunduğu okul toplumunda gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, öğretim programlarında sosyal becerilere yer verilmesi, öğrencilerin sosyalleşmeleri ve yaşadıkları topluma uyum sağlamaları bakımından önemli görülmektedir.

Sosyal beceriler, bireylerin sahip olmaları gereken temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmada sorumlu olan ilkökulda, öğrencilerin edinmesi gereken temel becerilerden biridir (Çubukçu & Gültekin, 2006). Sosyal becerilerin kazandırılmasına yönelik doğrudan bir öğretim programı yoktur ancak, bu beceriler programlar içindeki kazanımlar kapsamında kazandırılmaya çalışılmaktadır. Hayat Bilgisi dersi ise, söz konusu becerilerin edinilmesinde çok önemli bir role sahiptir (Akçay & Kapıcı, 2016). Hayat Bilgisi dersi ilkokulun önemli derslerinden biridir ve bu ders ile toplumsallaşmanın temelleri atılmaktadır. Başka bir ifadeyle bu ders, çocuğun toplumsallaşması amacı gütmektedir (Akdağ & Taşkaya, 2016). Toplu öğretim yaklaşımı temelinde oluşturulan Hayat Bilgisi çocuklara, gelişim özelliklerine uygun biçimde yaşamla ilgili temel beceri ve alışkanlıklar kazandıran, çocukların hem kendilerini hem de çevrelerini tanımalarına ve çok yönlü gelişmelerine olanak sağlayan bir yaşam dersidir (Gültekin, 2015), Hayat Bilgisi dersi, öğrencinin formal eğitim yoluyla temel yaşam beceri kazanmasını ve ait olduğu doğal ve sosyal çevreye uyum sağlamasını amaçlayan bir derstir (Aladağ, 2016). Öğrenci sosyal bir varlık olma, vatanına milletine saygı duyma, aile birliğine önem verme, zaman algısı gibi konuları bu dersle öğrenmektedir (Yıldırım, 2006). Bu ders ile çocuğun, sosyal yaşam ve çevreye uyum sağlaması amaçlandığından, kimi beceri ve değerleri kazanması önemsenmektedir (Aktepe & Yalçınkaya, 2016).

Hayat Bilgisi Öğretim Programı, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca 29.07.2015 tarihinde “2015 İlkokul Hayat Bilgisi (1., 2. ve 3. Sınıflar) Öğretim Programı” adıyla kabul edilmiştir. Programın yapısı; vizyon, amaçlar, beceriler, değerler, organizasyon yapısı, ölçme-değerlendirme anlayışı ve öğretmenlerden beklentiler bağlamında açıklanmıştır (MEB, 2015). Toplam 14 amaç

bulunan programda, genel amaçların her birinin kazanımlarda karşılığının bulunduğu, etkinliklerin planlanmasında ve materyallerin hazırlanmasında genel amaçlarla kazanımların bütünlük içinde değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (MEB, 2015). Programın organizasyon yapısı; dersin amaçları, temel yaşam becerileri, kavram ve değerler ile ünite ve kazanımlardan oluşmaktadır (Güven & Kaymakçı, 2016). İçerik, ilkokul 1. ve 2. sınıflarda haftada 4'er saat, 3. sınıfta ise haftada 3'er saat olarak belirlenmiştir. Program, ünite temelli yaklaşım esas alınarak geliştirilmiştir. Programda her üç sınıf düzeyinde aynı isimle yer alan üniteler; "Ben ve Okulum", "Ailem ve Evim", "Sağlıklı Hayat", "Güvenli Hayat", "Ülkemi Seviyorum" ile "Doğa ve Çevre"dir (MEB, 2015). Toplam 22 beceri ve 20 değere yer verilen Hayat Bilgisi Öğretim Programının, önceki yıllarda uygulanan programlara göre oldukça sadeleştirildiğini söylemek olanaklıdır.

Sosyal beceriler toplumsallaşmanın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Aynı toplumda yaşayan bireylerin birbirleriyle etkili iletişim kurmaları, yaşadıkları topluma uyum sağlamaları, kendilerini kolaylıkla ifade edebilmeleri için sosyal becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Sosyal becerilerin öncelikle okul öncesi dönemde (Gülay & Akman, 2009) daha sonra ilkokulda kazandırılması, öğrencilerin birbirleriyle başarılı biçimde etkileşimde bulunmalarına olanak sağlamasının yanı sıra, bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine katkı sağlaması bakımından da önemli görülmektedir. Bilindiği gibi Hayat Bilgisi dersinde öğrenci, günlük yaşamını kolaylaştıracak bilgi ve becerileri; yaşadığı çevreye ve kültüre uyum sağlamayı; yaşamda karşılaştığı sorunlara yönelik gerçekçi çözümler üretmeyi; okula, ailesine ve topluma yönelik olumlu tutum geliştirmeyi öğrenir. Kısacası bu ders ile öğrencilerin gerçek yaşama uyum sağlamaları ve mutlu bireyler olmaları amaçlanmaktadır. Dolayısıyla Hayat Bilgisi Öğretim Programının öğelerinde sosyal becerilerin yerinin belirlenmesi, öğretmenlerde sosyal becerilere yönelik farkındalık yaratarak onların, sosyal becerileri Hayat Bilgisi dersinin öğretme-öğrenme süreçlerinde etkili biçimde kullanmalarını sağlamak ve programdaki sosyal becerilere yönelik eksik kalan noktaları ortaya koymak bakımından bir gerekliliktir. Bu araştırma, söz konusu gerekçeden yola çıkılarak tasarlanmıştır.

Bu araştırmanın amacı, ilkokul Hayat Bilgisi Öğretim Programında sosyal becerilerin yerini; öğretim programlarının amaçları, vizyonu, kazanımlar ile öğretim programını oluşturan unsurlardan beceri ve değerler açısından incelemektir. Araştırmada, bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara yönelik sorulara yanıt aranmıştır:

- ✓ Hayat Bilgisi 1-2-3. sınıflar öğretim programının amaçlarında sosyal becerilere nasıl yer verilmiştir?
- ✓ Hayat Bilgisi 1-2-3. sınıflar öğretim programının vizyonunda sosyal becerilere nasıl yer verilmiştir?

- ✓ Hayat Bilgisi 1-2-3. sınıflar öğretim programını oluşturan kazanımlarda sosyal becerilere nasıl yer verilmiştir?
- ✓ Hayat Bilgisi 1-2-3. sınıflar öğretim programını oluşturan beceri ve değerlerde sosyal becerilere nasıl yer verilmiştir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Betimsel nitelikte tasarlanan çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması sürecinde, öncelikle 2015 İlkokul 1.2.3. sınıflar Hayat Bilgisi Öğretim Programı incelenmiştir. Doküman analizinde kitabın tümünü araştırma kapsamına dâhil etmek yerine, örnekleme yoluyla belirli bir konu araştırma kapsamına alınabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu doğrultuda çalışma kapsamını programın amaçları, vizyonu, kazanımlar ile öğretim programını oluşturan unsurlardan beceri ve değerler oluşturmaktadır. Sözkonusu öğelerde sosyal becerilere nasıl yer verildiğini belirlemek için Akkök (1996) tarafından sosyal becerilere yönelik yapılan sınıflandırma ölçütü olarak alınmıştır. Dolayısıyla söz konusu ölçütler aşağıda sıralanmıştır (Akkök, 1996):

1. İlk kazandırılacak beceriler: Dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmaya, başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım isteme, bir gruba katılma, yönerge verme, yönergelere uyma, özür dileme, ikna etme.
2. Grupla bir iş yürütmeye yönelik beceriler: Grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerime getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma.
3. Duygulara yönelik beceriler: Kendi duygularını anlama ve ifade etme, başkalarının duygularını anlama, karşı tarafın kızgınlığı ile başa çıkma, sevgiyi, iyi duyguları ifade etme, korku ile başa çıkma, kendini ödüllendirme.
4. Saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik beceriler: İzin isteme, paylaşma, başkalarına yardım etme, uzlaşma, kızgınlığı kontrol etme, hakkını koruma, savunma, alay etmeyle başa çıkma, kavgadan uzak durma.
5. Stres durumlarıyla başa çıkma becerileri: Başarısız olunan bir durumla başa çıkma, grup baskısıyla başa çıkma, utanılan bir durumla başa çıkma, yalnız bırakılma ile başa çıkma.

6. Plan yapma ve sorun çözme becerileri: Ne yapacağına karar verme, sorunun nedenlerini araştırma, amaç oluşturma, bilgi toplama, karar verme, bir işe yoğunlaşma.

2015 İlkokul Hayat Bilgisi Öğretim Programında sosyal becerilerin yeri; öğretim programlarının amaçları, vizyonu, kazanımlar, beceri ve değerler açısından yukarıda sıralanan ölçütlere göre analiz edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmış; bu kapsamda elde edilen nitel verilerin sayısallaştırılması yoluna gidilerek veriler, frekans ve yüzdelerle birlikte tablo biçiminde sunulmuştur. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulguların doğruluğunu test etmek ve inandırıcılığını artırmak amacıyla hayat bilgisi eğitimi alanında uzman olan 4 akademisyen ve MEB’de görev yapan 2 sınıf öğretmeninin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmacı tarafından elde edilen sonuçlarla uzmanlar ve uygulayıcılar tarafından elde edilen sonuçlar karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda bulguların çoğunlukla örtüştüğü görülmüştür. Bu durum araştırmacının verileri doğru bir biçimde analiz ettiğinin göstergesidir.

Bulgular ve Yorum

Hayat Bilgisi Öğretim Programının Amaçlarında Sosyal Beceriler

Araştırmanın birinci alt amacında 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programının amaçlarında sosyal becerilere nasıl yer verildiği sorgulanmıştır. Bu doğrultuda 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programının 14 amacı (MEB, 2015) incelenmiş ve toplam yedi amacın sosyal becerilere vurgu yaptığı belirlenmiştir. Programda sosyal becerilere vurgu yapan amaçlar aşağıda verilmiştir.

1. Okulu ve okul içindeki ilişkileri tanınması (1. Amaç)
2. Grupla çalışma, akranlarıyla iş birliği yapma ve sosyal katılım becerilerini geliştirmesi (2. Amaç)
3. Fiziksel ve kişisel özellikleri ile kendini tanınması (3. Amaç)
4. Aile ve aile içi ilişkilere dair bir anlayış geliştirerek aile ile ilgili temel değerleri içselleştirmesi (4. Amaç)
5. Evde, okulda ve okulun dışında kişisel güvenliğini sağlama becerilerini geliştirmesi (9. Amaç)
6. Düşünme, sorgulama, farklı düşünceler ve çözümler üretme becerilerini geliştirmesi (12. Amaç)
7. Doğa ile ilgili sorular sorabilme, gözlem yapabilme, gözlem sonuçlarını gruplama, sınıflama ve karşılaştırma yoluyla bilimsel bir anlayış geliştirmesi (14. Amaç)

Programın sosyal becerilere vurgu yapan amaçlarına bakıldığında genel olarak öğrencilerin aile, okul ve günlük yaşamındaki insan ilişkilerinin benimsenmesi ve geliştirilmesine; kendine ilişkin fiziksel özelliklerini tanıması ve sistematik biçimde zihinsel süreçleri kullanabilmesine yoğunlaştığı görülmekte bilişsel ve duyuşsal alan düzeylerini hedeflediği söylenebilmektedir. Söz konusu amaçlar, sosyal becerilerden ilk kazandırılacak beceriler, duygulara yönelik beceriler, grupla bir işi yapma ve yürütme becerileri ile plan yapma ve problem çözme becerilerini kapsamakta; saldırgan davranışlar ve stres durumuyla başa çıkmaya yönelik becerileri içeren amaçlara yer verilmediği görülmektedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programının Vizyonunda Sosyal Beceriler

Araştırmanın ikinci alt amacında 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programının vizyonunda sosyal becerilere nasıl yer verildiği sorgulanmıştır. 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programının vizyonu “temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, öz güveni yüksek, çevresi ve kendisiyle barışık, milli ve manevi değerleri içselleştirmiş bireyler yetiştirmek” (MEB, 2015) olarak belirlenmiştir.

Programın vizyonundaki “temel yaşam becerilerine sahip” ifadesinde doğrudan sosyal becerilere vurgu yapıldığı söylenebilir. Bireylerin temel yaşam becerilerine sahip olmaları, içinde buldukları topluma uyum sağlamalarıyla ilişkilidir; sosyal beceriler ise, topluma uyum sağlama sürecinin temel unsurlarındandır. Yine, “kendini tanıyan”, “araştıran” ve “öz güveni yüksek” ifadelerinin, araştırmanın ölçütleri dikkate alındığında, sosyal becerilerle ilgili olduğu düşünülmektedir. Vizyonda yer alan “çevresi ve kendisiyle barışık” ifadesinin, öğrencinin sosyal ortamlara adapte olmasını, sosyal bağlama ilişkin gözlem yapmasını ve diğer insanlarla olan ilişkilerini içermesi bakımından, sosyal becerilerle bağlantılı olduğu söylenebilmektedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programının Kazanımlarında Sosyal Beceriler

Araştırmanın üçüncü alt amacında 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programının kazanımlarında sosyal becerilere nasıl yer verildiği sorgulanmıştır. Bu kapsamda, programdaki birinci, ikinci ve üçüncü sınıf kazanımlarından sosyal becerilere vurgu yapan kazanımlar belirlenmiş; sınıf düzeylerine ilişkin tablolarla ve sınıf düzeylerine göre sosyal becerilere yer veren kazanımların oransal karşılaştırılması grafiklerle sunulmuştur.

Birinci sınıf hayat bilgisi öğretim programında sosyal becerilere yer veren kazanımlar

2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı birinci sınıfta yer alan ve sosyal becerilerle ilişkili olduğu belirlenen kazanımlar Tablo 1.'de sunulmuştur.

Tablo 1.
Birinci Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Sosyal Beceriler İçerikli Kazanımlar

Ünite No	Ünite Adı	Kazanımlar
1	Ben ve Okulum	<ul style="list-style-type: none"> ● Öğretmeniyle ve arkadaşlarıyla tanışır. ● Okul çalışanlarını tanır. ● Sınıf içi kural/kuralları belirleme sürecine katılır ve kurallara uyar. ● Okul geliş gidişlerde güvenlik kurallarına uyar. ● Okul içerisinde ve okul bahçesinde kurallara uyar. ● Okul çalışanlarından istek ve ihtiyaçlarıyla ilgili yardım alır. ● İhtiyaçlarını, isteklerini, duygularını, düşüncelerini ve itirazlarını nezaket kuralları içerisinde ifade eder. ● Sınıfta ve okulda başkalarıyla iletişim kurarken dinleme kurallarına uyar. ● Sınıf ve okul içi etkinliklerde görev alır. ● Bireysel farklılıklara saygı duyar.
2	Ailem ve Evim	<ul style="list-style-type: none"> ● Evde istek ve ihtiyaçlarını aile bireylerine iletirken uygun bir dil kullanır. ● Gün içerisinde neler yapabileceğini planlar.
3	Sağlıklı Hayat	<ul style="list-style-type: none"> ● Yemek yerken görgü kurallarına uyar. ● Kendisinin ve toplumun sağlığını korumak için ortak kullanım alanlarında temizlik ve hijyen kurallarına uyar.
4	Güvenli Hayat	<ul style="list-style-type: none"> ● Çevresinde, tanıdığı veya tanımadığı kişilere nasıl davranması gerektiğini bilir.
5	Ülkemi Seviyorum	<ul style="list-style-type: none"> ● Milli bayramlar ile ilgili etkinliklere katılır. ● Dini bayramları tanır.
6	Doğa ve Çevre	-

Tablo 1. incelendiğinde, birinci sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan ünitelerden 5 tanesinde sosyal becerilerle ilgili kazanımlara yer verildiği görülmektedir. “Doğa ve Çevre” ünitesinde ise doğrudan veya dolaylı olarak sosyal becerilere vurgu yapan kazanıma rastlanılmamıştır. Buna göre, “Ben ve Okulum” ünitesinde yer alan kazanımlardan 10’su, “Ülkemi Seviyorum”, “Ailem ve Evim” ile “Sağlıklı Hayat” ünitesinde yer alan kazanımlardan 2’si ve “Güvenli Hayat” ünitesinde yer alan kazanımlardan biri sosyal becerilerle ilişkilidir.

İkinci sınıf hayat bilgisi öğretim programında sosyal becerilere yer veren kazanımlar

2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı ikinci sınıfta yer alan ve sosyal becerilerle ilişkili olduğu belirlenen kazanımlar Tablo 2.’de sunulmuştur.

Tablo 2.
İkinci Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Sosyal Beceriler İçerikli Kazanımlar

Ünite No	Ünite Adı	Kazanımlar
1	Ben ve Okulum	<ul style="list-style-type: none"> ● Kendini farklı özellikleriyle tanıtır. ● Bireysel farklılıklara saygı duyar. ● Sınıfla ilgili konularda karar alma süreçlerine katılır. ● Sınıf ve okul içi çalışmalarda arkadaşlarıyla yardımlaşır. ● İhtiyaçlarını, isteklerini, duygularını, düşüncelerini ve itirazlarını nezaket kuralları içerisinde açık bir şekilde ifade eder. ● Rutin bir günde neleri, hangi zaman diliminde yaptığını açıklar. ● Sınıf ve okulda grupla yapılan etkinliklere katılır ve grupla çalışma kurallarına uyar. ● Sınıfta ve okulda arkadaşlarıyla oyun oynarken kurallara uyar.
	Ailem ve Evim	<ul style="list-style-type: none"> ● Evinde sorumluluk almaktan ve yapmaktan hoşlandığı işleri açıklar. ● Evdeki kaynakları tasarruflu kullanmanın aile bütçesine katkıları konusunda görüşlerini belirtir. ● Yakın akrabalarını tanıtır. ● Aile bireyleri ve akrabalar arasındaki dayanışma ve yardımlaşmaya örnekler verir.
3	Sağlıklı Hayat	<ul style="list-style-type: none"> ● Yemek yerken görgü kurallarına uyar. ● Kendisinin ve toplumun sağlığını korumak için ortak kullanım alanlarında temizlik ve hijyen kurallarına dikkat eder.
4	Güvenli Hayat	<ul style="list-style-type: none"> ● Yaya olarak trafik kurallarına uyar. ● Ulaşım araçları ile yolculuk ederken kurallara uyar. ● Tanıdığı veya tanımadığı kişilerle iletişim kurarken nelere dikkat etmesi gerektiğini bilir. ● Oyun oynamak için güvenli alanları seçer ve oyun araçlarını güvenli kullanır.
5	Ülkemi Seviyorum	<ul style="list-style-type: none"> ● Milli bayramlar ile ilgili etkinliklere katılır. ● Dini bayramların paylaşım ve dayanışma için özel günler olduğunu fark eder.
6	Doğa ve Çevre	<ul style="list-style-type: none"> ● İnsanların hangi davranışlarının çevre kirliliğine neden olduğunu gözlemler.

Tablo 2. incelendiğinde, ikinci sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan ünitelerin tümünde sosyal becerilerle ilgili kazanımlara yer verildiği görülmektedir. Buna göre, “Ben ve Okulum” ünitesinde yer alan kazanımlardan 8’i, “Ailem ve Evim” ünitesinde yer alan kazanımlardan 4’ü, “Güvenli Hayat” ünitesinde yer alan

kazanımlardan 4'ü, “Sağlıklı Hayat” ve “Ülkemi Seviyorum” ünitesinde yer alan kazanımlardan 2'si ve “Doğa ve Çevre” ünitesinde yer alan kazanımlardan biri sosyal becerilerle ilişkilidir.

Üçüncü sınıf hayat bilgisi öğretim programında sosyal becerilere yer veren kazanımlar

2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı üçüncü sınıfta yer alan ve sosyal becerilerle ilişkili olduğu belirlenen kazanımlar Tablo 3.'te sunulmuştur.

Tablo 3.

Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Sosyal Beceriler İçerikli Kazanımlar

Ünite No	Ünite Adı	Kazanımlar
1	Ben ve Okulum	<ul style="list-style-type: none"> ●Okulun özelliklerine ilişkin bilgileri arkadaşları ile paylaşır. ●Okuldaki sosyal yardımlaşma ve dayanışmayla ilgili çalışmalara katılır. ●Arkadaş ilişkilerinde temel değerleri kavrar. ●Bireysel farklılıklara saygı duyar. ●Okula ilişkin istek ve ihtiyaçlarını okul ortamında demokratik yollarla ifade eder.
2	Ailem ve Evim	<ul style="list-style-type: none"> ●Komşuluk ilişkilerinin ailesine ve kendisine olan katkılarına örnekler verir. ●Aile büyüklerinin çocukluk dönemlerinin özellikleri ile kendi çocukluk döneminin özelliklerini karşılaştırır.
3	Sağlıklı Hayat	<ul style="list-style-type: none"> ●Yemek yerken görgü kurallarına uyar. ●Kendisinin ve toplumun sağlığını korumak için ortak kullanım alanlarında temizlik ve Hijyen kurallarına dikkat eder.
4	Güvenli Hayat	<ul style="list-style-type: none"> ●Çevresinde güvenliğini tehdit eden bir kişi ya da durum olduğunu hissetmesi halinde ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini bilir.
5	Ülkemi Seviyorum	<ul style="list-style-type: none"> ●Ülkesinin gelişmesi ile kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi arasında bağlantı kurar. ●Milletin ortak mallarını özenli kullanır ve korur. ●Milli bayramlar ile ilgili etkinliklere katılır. ●Dini bayramların paylaşım ve dayanışma için özel günler olduğunu fark eder.
6	Doğa ve Çevre	<ul style="list-style-type: none"> ●Doğayı ve çevreyi koruma konusunda sorumluluk alır.

Tablo 3. incelendiğinde, üçüncü sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan ünitelerin tümünde sosyal becerilerle ilgili kazanımlara yer verildiği görülmektedir. Buna göre, “Ben ve Okulum” ünitesinde yer alan kazanımlardan 5'i, “Ülkemi Seviyorum” ünitesinde yer alan kazanımlardan 4'ü, “Ailem ve Evim” ile “Sağlıklı Hayat” ünitelerinde yer alan kazanımlardan 2'si, “Güvenli Hayat” ile

“Doğa ve Çevre” ünitelerinde yer alan kazanımlardan biri sosyal becerilerle ilişkilidir.

Sosyal beceriler içerikli kazanımların sınıf düzeylerine ve programdaki tüm kazanımlara göre karşılaştırılması

Sosyal beceriler içerikli kazanımların sınıf düzeylerine göre karşılaştırılması, Grafik 1’de görülmektedir.

Grafik 1. Sosyal beceriler içerikli kazanımların sınıf düzeylerine göre karşılaştırılması

Grafik 1.’de görüldüğü gibi sosyal beceriler içerikli kazanımlara en fazla %38 (f:20) oranıyla ikinci sınıfta; daha sonra ise sırasıyla birinci sınıfta %33 (f:17) ve üçüncü sınıfta %29 (f:15) oranıyla yer verildiği görülmektedir.

Sosyal beceriler içerikli kazanımların, Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan her bir sınıf düzeyindeki tüm kazanımlarla karşılaştırılması, Tablo 4.’te görülmektedir.

Tablo 4.

Sosyal Beceri İçerikli Kazanımların Sınıf Düzeylerindeki Tüm Kazanımlarla Karşılaştırılması

Sınıf Düzeyleri	Sosyal Beceri İçerikli Kazanımlar		Tüm Kazanımlar	
	f	%	f	%
Birinci Sınıf	17	31	54	100
İkinci Sınıf	21	41	49	
Üçüncü Sınıf	15	35	43	
Toplam	52	37	146	

Tablo 4.’te görüldüğü gibi, birinci sınıfta yer alan toplam 54 kazanımın 17’si (%31), ikinci sınıfta yer alan toplam 49 kazanımın 21’i (%41) ve üçüncü sınıfta yer alan toplam 43 kazanımın 15’i (%35) sosyal beceriler içerikli kazanımlardan oluşmaktadır. Buna göre sınıf düzeyleri dikkate alındığında sosyal beceriler içerikli kazanımlara en çok üçüncü sınıfta yer verildiği görülmektedir. Ayrıca programda

tüm sınıf düzeylerinde toplam 146 kazanım olduğu; bu kazanımlardan 53'ünün (%37) sosyal beceri içerikli olduğu belirlenmiştir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programı Beceri ve Değerlerinde Sosyal Beceriler

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında, tüm sınıflar için ortak olan beceri ve değerler belirlenmiştir. Bu bağlamda programda toplam 22 beceri ve 20 değere yer verilmiştir. Araştırmada, programda yer alan 22 beceriden 12'sinin (%54) ve 20 değerden 14'ünün (%70) doğrudan ya da dolaylı olarak sosyal beceriler ile ilgili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Programdaki sosyal beceriler içerikli beceri ve değerler, Tablo 5.'te görülmektedir.

Tablo 5.

Hayat Bilgisi Öğretim Programındaki Sosyal Beceri İçerikli Beceri ve Değerler

Sosyal Beceri İçerikli Beceriler	Sosyal Beceri İçerikli Değerler
Araştırma	Adalet
Girişimcilik	Bilimsellik
Gözlem	Çalışkanlık
İletişim	Dayanışma
İş Birliği	Güven
Karar Verme	Hoşgörü
Kendini Koruma	Misafirperverlik
Kendini Tanıma	Öz Güven
Kurallara Uyma	Paylaşma
Öz Yönetim	Sabır
Sorun Çözme	Saygı
Sosyal Katılım	Sevgi
	Sorumluluk
	Yardımlaşma

Tablo 5'te Hayat Bilgisi Öğretim Programında doğrudan ya da dolaylı olarak sosyal becerilere vurgu yapan beceri ve değerler görülmektedir. Bu beceri ve değerlerin öğrencilerde sosyal becerileri geliştirmesi bakımından önemli olduğu, dolayısıyla Hayat Bilgisi dersi kapsamında yer almasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İlkokul Hayat Bilgisi Öğretim Programında sosyal becerilerin yerinin; öğretim programlarının amaçları, vizyonu, kazanımlar ile öğretim programını oluşturan unsurlardan beceri ve değerler açısından incelenmesini amaçlayan araştırmanın bu bölümünde araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlara, ulaşılan sonuçların alanyazındaki diğer araştırmalarla ilişkilendirilerek tartışılmasına, yapılacak olan çalışmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Sonuç

Araştırmada elde edilen sonuçlar, Hayat Bilgisi Öğretim Programında sosyal becerilerin yerinin; öğretim programlarının amaçları, vizyonu, kazanımlar ile öğretim programını oluşturan unsurlardan beceri ve değerler bağlamında incelenmesiyle elde edilen bulgulara yönelik sonuçları içermektedir.

- Araştırmada, Hayat Bilgisi Öğretim Programının 14 amacının 7'sinin sosyal becerilerle ilgili olduğu belirlenmiştir.
- Programın vizyonda yer alan ifadelerin doğrudan öğrencilerde sosyal becerilerin geliştirilmesiyle ilgili olduğu görülmektedir. Bu bağlamda özellikle “temel yaşam becerilerine sahip”, “kendini tanıyan”, “araştıran”, “öz güveni yüksek” ve “çevresi ve kendisiyle barışık” ifadelerinin doğrudan sosyal becerilerin önemine vurgu yaptığı belirlenmiştir.
- Hayat Bilgisi Öğretim Programının kazanımlarında sosyal becerilere yönelik yapılan analiz sonucunda sosyal beceri içerikli kazanımların tüm kazanımlara oranı %37 olarak bulunmuş ve programda sosyal beceri içeriğine %30 oranla en fazla yer verilen sınıf düzeyinin 2. sınıf olduğu görülmüştür.
- Programı oluşturan öğelerden beceri ve değerlere bakıldığında, toplam 22 beceriden 12'sinin (%54) ve 20 değerden 14'ünün (%70) doğrudan ya da dolaylı olarak sosyal beceriler ile ilgili olduğu; bunların ise çoğunlukla ilişkiyi başlatma ve sürdürme, grupla iş yapma ve problem çözme becerileriyle ilgili olduğu görülmüştür.

Tartışma

Araştırmada, Hayat Bilgisi Öğretim Programının 14 amacının 7'sinin sosyal becerilerle ilgili olduğu belirlenmiştir. Programdaki amaçların yarısının sosyal becerilerle ilişkili olması, Hayat Bilgisi dersinde sosyal becerilerin geliştirilmesine önem verildiğinin göstergesidir. İlkokulun amaçlarından birinin, çocuklara iyi birey ve etkili vatandaş olmak için gerekli bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasının olduğu düşünüldüğünde, Hayat Bilgisi Öğretim Programının bu amaca hizmet ettiği söylenebilmektedir.

Programın yapısı ve vizyonu, tümüyle öğrenciyi merkeze alan bir anlayışa sahiptir (Tay & Baş, 2015). Bu bağlamda özellikle “temel yaşam becerilerine sahip”, “kendini tanıyan”, “araştıran”, “öz güveni yüksek” ve “çevresi ve kendisiyle barışık” ifadelerinin doğrudan sosyal becerilerin önemine vurgu yaptığı; dolayısıyla Hayat Bilgisi Öğretim Programının vizyonunda sosyal becerilerin önemine dikkat çekildiği söylenebilmektedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programının kazanımlarında sosyal becerilere yönelik yapılan analiz sonucunda sosyal beceri içerikli kazanımların tüm kazanımlara oranı %37 olarak bulunmuş ve programda sosyal beceri içeriğine %30 oranla en fazla yer

verilen sınıf düzeyinin 2. sınıf olduğu görülmüştür. Programdaki sosyal beceri içerikli kazanımlar ayrıntılı olarak incelendiğinde, kazanımların genellikle ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri, duygulara yönelik beceriler ve grupla bir işi yapma ve yürütme becerilerini geliştirmeye yoğunlaştığı; sorun çözme, saldırgan davranışlarla ve stresle baş etmeye yönelik becerilere vurgu yapan kazanımların eksik kaldığı görülmektedir. Bilindiği gibi Hayat Bilgisi dersi, öğrencilere temel yaşam becerilerini kazandırmak amacıyla oluşturulmuş; öğrencileri gerçek yaşama hazırlayan bir derstir. Dolayısıyla bu derste sosyal becerilerin gelişmesi bağlamında, programda var olan kazanımların yanı sıra, aşırı kaygı, stres, saldırgan davranışlarla başa çıkma ve öğrencinin gerek aile içinde gerekse okulda karşılaşabileceği sorunlara ve bunların çözümüne yönelik somut kazanımlara yer verilmesinin, bu dersin kapsamına ve doğasına oldukça uygun olduğu düşünülmektedir. Demir (2016), gerçekleştirdiği araştırmada, öğretmen adaylarının Hayat Bilgisi Öğretim Programının güncellenmesinin gerektiğini düşündükleri; bunu ise kazanım sayısının çok olmasına bağladıkları sonucuna ulaşmıştır. Tay & Baş (2015), 2009 ve 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programlarını karşılaştırmalı olarak inceledikleri çalışmalarında, 2015 programındaki tüm sınıf düzeylerindeki kazanımların yaklaşık %50 oranında azaltıldığını belirlemişlerdir. Dolayısıyla, 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programındaki sosyal becerikli kazanımların eksik kalması, programın tümünde var olan kazanımların az olmasından kaynaklanabilmektedir.

Programı oluşturan öğelerden beceri ve değerlere bakıldığında, toplam 22 beceriden 12'sinin (%54) ve 20 değerden 14'ünün (%70) doğrudan ya da dolaylı olarak sosyal beceriler ile ilgili olduğu; bunların ise çoğunlukla ilişkiyi başlatma ve sürdürme, grupla iş yapma ve problem çözme becerileriyle ilgili olduğu görülmüştür. Bu oranlara göre, programdaki beceri ve değerlerin, öğrencilerde sosyal becerilerin kullanılması ve geliştirilmesine katkı sağlaması bakımından yeterli olduğu söylenebilmektedir. Nitekim Narin (2007) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, öğretmenlerin 2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan becerilerin iletişim, araştırma, girişimcilik, katılım, paylaşım, iş birliği ve takım çalışması gibi sosyal becerileri geliştirdiğini düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. Benzer biçimde (Öztürk, 2015), öğretmenlerin, Hayat Bilgisi Öğretim Programının en çok iletişim becerisini kazandırdığını düşündüklerini belirlemiştir. Hayat Bilgisi ders kitaplarını beceriler kapsamında inceleyen Karaca & Ocak (2011) ise, kitapların programda yer alan genel ve özel becerileri kazandırdığını belirlemişlerdir. Sözkonusu becerilere 2015 programında da yer verilmesinden dolayı, bu dört araştırma sonuçlarının birbirleriyle örtüştüğü söylenebilir. Ancak, sosyal becerilerin içerdiği duygulara yönelik becerilerden olan “duygu yönetimi” becerisi, 2009 programında bulunmasına karşın (MEB, 2009), 2015 programında yer almamıştır. Dolayısıyla, 2015 programındaki sosyal beceri içerikli becerilerin duygulara yönelik becerileri içermesi bakımından eksik kaldığı söylenebilmektedir. Yine 2015 programında “çatışma çözme”, “ayrımcılığı fark etme” vb. stres ve saldırgan

durumlarla başa çıkmaya yönelik becerilere yer verilmemesi, becerilerin sosyallik bağlamındaki eksikliği olarak görülebilmektedir.

Yine, Narin (2007) tarafından gerçekleştirilen araştırmada öğretmenlerin çoğunun 2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan değerlerin dayanışmanın farkına varılmasını sağlamada yeterli olduğunu ancak, ön yargı, ayrımcılık ve çatışmanın olumsuzluklarının farkına varılmasını sağlamada kısmen yeterli olduğunu düşündüklerini bulmuştur. Bu çalışmada da Programda beceri ve değerlerin, sosyal becerilerden çatışma durumlarıyla başa çıkma bağlamında eksik kaldığı bulgusu, Narin (2007)'in araştırma bulgusuyla benzerlik göstermektedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programında sosyal becerilerin yerine programı oluşturan öğelerden; amaçlar, vizyon, kazanımlar, değer ve beceriler bağlamında bütüncül olarak bakıldığında, sosyal becerilerin kullanılması ve geliştirilmesine tüm öğelerde yer verildiği ancak; çatışma, saldırgan durumlar, stres yönetimi gibi olumsuz durumlara yönelik becerilerin eksik kaldığı söylenebilir. Bilindiği gibi Hayat Bilgisi, çocuğun topluma ve yaşama uyumunu kolaylaştırmayı amaçlayan, gerçek yaşamla iç içe olan bir derstir. Dolayısıyla bu derste öğrencilere temel yaşam becerileri kazandırmanın yanında, günlük yaşamlarında karşılaşabilecekleri olumsuzlukla başa çıkmalarına yardımcı olacak becerileri kazanmaları da oldukça önemlidir. Çatışma çözme becerilerini kazanmış öğrencilerin sınıfta öğrendiklerini gerçek yaşamda kullanması, onların huzurlu bir toplum oluşturmaya olanak sağlamaktadır (Gürdoğan Bayır, 2015). Bu noktada programların yenilenmesi ve geliştirilmesi kapsamında yapılacak olan çalışmalarda sosyal becerilerin olumsuz durumlarda başa çıkma boyutlarının dikkate alınması, önemli görülmektedir.

Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- ✓ Hayat Bilgisi Öğretim Programında sosyal becerilerden olan stres ve kaygı durumuyla başa çıkma, çatışma çözme vb. öğrencinin günlük yaşamında karşılaşabileceği sorunların üstesinden gelmesine olanak sağlayan becerilere yer verilebilir.
- ✓ Diğer derslerin öğretim programları sosyal beceriler bağlamında incelenip; eksik kalan yönlerinin ortaya konması sağlanabilir.

Kaynakça

- Akçay, H. & Kapıcı, H. Ö. (2016). Hayat bilgisi dersi öğretim programı ve temel beceriler. S. Güven ve S. Kaymakçı (Ed.). *Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s.112-131). Ankara: Pegem Akademi.
- Akdağ, H. & Taşkaya, S. M. (2016). Birleştirilmiş sınıflarda hayat bilgisi öğretimi. S. Güven ve S. Kaymakçı (Ed.). *Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s.348-369). Ankara: Pegem Akademi.

- Akkök, F. (1996). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi* (Anne-Baba El Kitabı). Ankara: MEB Yayınları.
- Aktepe, V. & Yalçınkaya, E. (2016). Hayat bilgisi dersinde değer eğitimi ve uygulama örnekleri. S. Güven ve S. Kaymakçı (Ed.). *Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s.134-175). Ankara: Pegem Akademi.
- Aladağ, S. (2016). Hayat bilgisi: Tanımı, amacı ve doğası. S. Güven ve S. Kaymakçı (Ed.). *Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s.2-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Boisjoli, J. A. & Matson, J. L. (2009). General methods of assessment. J. L. Matson (Ed.). in *Social behavior and skills in children* (s.61-77). New York: Springer.
- Cartledge, G., & Milburn, J. F. (1986). *Teaching social skills to children*. USA: Pergamon Press.
- Çıfci, İ. & Sucuoğlu, B. (2010). *Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çubukçu, Z. & Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Bilig*, 37, 155-174.
- Demir, M. K. (2016). Hayat bilgisi öğretim programının değiştirilmesi gerekçelerine dair öğretmen aday görüşleri. *International Journal of Social Science*, 47, 157-171.
- Gresham, F. M. (1986). Conceptual and definitional issues in the assessment of children's social skills: Implications for classification and training. *Journal of Clinical Child Psychology*, 15(1), 3-15.
- Gülây, H. & Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gültekin, M. (2015). Çocuğun yaşamından dünyaya açılan pencere: Hayat bilgisi öğretim programı. M. Gültekin (Ed.). *Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s.15-42). Ankara: Nobel Yayın.
- Gürdoğan Bayır, Ö. (2015). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde çatışma çözme becerilerinin gelişiminin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Güven, S. & Kaymakçı, S. (2016). 2015 Hayat bilgisi dersi (1,2 ve 3. Sınıflar) öğretim programının tanıtımı. S. Güven ve S. Kaymakçı (Ed.). *Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s.62-79). Ankara: Pegem Akademi.
- Karaca, N. H. & Ocak, G. (2011). Hayat bilgisi ders kitaplarının becerilere uygunluk düzeyinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Afyonkarahisar ili örnekleme). *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1), 108-125.
- MEB (2009). İlköğretim 1. 2. ve 3. Sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu. <http://talimterbiye.mebnet.net/Ogretim%20Programlari/ilkokul/2010-2011/HayatBilgisi-3.S%4%B1n%4%B1f.pdf> adresinden 20.01.2011 tarihinde erişilmiştir.
- MEB, (2015). İlkokul hayat bilgisi dersi 1,2 ve 3. sınıflar öğretim programı. <http://tkb.meb.gov.tr/program2.aspx/program2.aspx?islem=1&kno=244> adresinden 10.09.2015 tarihinde erişilmiştir.

- Merrell, K. W. & Gimpel, G. A. (1998). *Social skills of children and adolescents: conceptualization, assessment, treatment*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Narin, D. (2007). *İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programının vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerini kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Nezlek, J. B. (2001). Causal relationships between perceived social skills and day-to-day social interaction: Extending the sociometer hypothesis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 18(3), 386-403.
- Öztürk, T. (2015). Öğrencilerin hayat bilgisi dersi öğretim programındaki temel becerileri kazanmalarına yönelik öğretmen görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 40(181), 271-292.
- Stump, K. N., Ratliff, J., M.; Wu, Y., P. & Hawley, P. H. (2009). theories of social competence from the top-down to the bottom- up: a case for considering foundational human needs. J. In L. Matson (Ed.). *Social behavior and skills in children* (s.23-38). New York: Springer.
- Tay, B. & Baş, M. (2015). 2009 ve 2015 yılı hayat bilgisi dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 341-374.
- Warger, C. L. & Rutherford, R. (1996). *Social skills instruction: A collaborative approach*. Reston: Exceptional Innovations.
- Yıldırım, A. (2006). *Yeni ilköğretim programına göre hazırlanmış hayat bilgisi ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi* (Elazığ İli Örneği). Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, G. (2001). Öğretmenlerin sahip olmaları gereken davranış olarak sosyal beceri. *Milli Eğitim Dergisi*, 150.
- Yüksel, G. (2004). *Sosyal beceri envanteri el kitabı*. Ankara: Asil Yayıncılık.

Extended Abstract

In the 21th century, individuals are expected to develop diverse social skills in the wake of scientific and technological advances. Some of these expected skills may be listed as high-order thinking, entrepreneurship, creativity, communication and cooperation, productivity, leadership, responsibility, openness to innovation, and integrating information and computer technologies. It is possible that social skills have great importance on the others to develop. Stronger social relations of an individual determine the success in attaining entrepreneurship, innovation and productivity skills that result in a better integration to the given society. Yet, it is not possible to talk about a consensus on the definition of social skills. However, there is a body of works emphasizing the cognitive and affective dimension in their definitions. In this frame, some researchers define social skills as positive reinforcements, verbal and non-verbal behaviors, and results of observational

learning, while some focus on whether the social skills involve satisfactory outcomes or provide an effective communication. Social skills, hence, can be handled as skills used by individuals to employ an effective communication.

The adaptation of an individual to the society is in accordance with his/her capacity to device social skills in relations with the other individuals. As widely acknowledged, after their families, school is a social space where children socialize. It is an institution which responds cognitive, affective and behavioral needs of a student. It is also the school community where a student develops social skills. In this respect, it seems important for schools to include social skills in their curriculum in order to allow students to socialize and adopt the society they live in. In Turkey, one of the programs covering social skills and related topics is Life Science Program in the primary school level. Life Science is one of the chief courses in which the bases of socialization are laid. Students learn the information and skills to ease their daily lives, to adopt the environment and culture, to build pertinent solutions for the obstacles encountered in their lives, and to develop positive attitudes towards their schools, families and societies. In short, this course aims to adopt the students to real life and help them to become happy individuals. In this sense, to include and to advance social skills as an element of Life Science Program has a notable importance.

The aim of this study is to analyze the place of social skills in Primary School Life Science Program; and to analyze targets, visions, and gains of these programs in respect to skills and values covered. In the light of this general aim, the study seeks possible answers to the following questions:

- ✓ What is the place of social skills in Life Science Program within the targets of the educational programs for 1st, 2nd and 3rd grades?
- ✓ What is the place of social skills in Life Science Program within the vision of the educational programs for 1st, 2nd and 3rd grades?
- ✓ What is the place of social skills in Life Science Program within the acquisitions of the educational programs for 1st, 2nd and 3rd grades?
- ✓ What is the place of social skills in Life Science Program within the skills and values of the educational programs for 1st, 2nd and 3rd grades?

The study applies document analysis as a qualitative research method. Life Science Programs for 1st, 2nd and 3rd grades are analyzed in this frame. In order to test the accuracy, 4 scholars majored in the field and 4 teachers working for the Ministry of Education are counseled. The congruence between the observations of the scholars and the experts indicate that data has been analyzed conveniently.

In the research, it is obtained that 7 out of 14 objectives of Social Science Programme is related to the social skills. It becomes apparent that the statements

mentioned in the vision are directly related to the development of social skills by students. In this context, it is determined that the expressions such as “having basic life skills”, “having self-awareness”, “inquisitive”, “highly self-confident”, and “at peace with self and the environment” refer directly to the importance of social skills. In the programme, it is determined that the proportion of the gains related to social skills to overall gains is 37 %, and it is observed that the grade which allows the highest frequency of social skills content is the second grade with a proportion of 30%. When the social skill based achievements are analysed in detail, it becomes apparent that while the achievements focus on skills for initiating and sustaining the relation, the skills towards feelings, and exercising and conducting teamwork, they appear to fail for problem solving, aggressive behaviours and coping with stress. When the skills and values as the elements that make up the program are analysed, it is observed that 12 out of 22 skills (54%) and 14 out of 20 values (70%) are directly or indirectly related to social skills, which are for the most part associated with initiating and sustaining teamwork, and problem solving skills. Instead of focusing on the social skills in Life Science Programmes, a holistic view in terms of objectives, vision, gains, and values and skills as the building blocks of the programme makes it plausible to say that whereas all elements are included in the use and development of social skills, the skills pertaining to negative situations such as conflict, aggression and stress management are lacking.